

”Harrytrygd”

Når prisen er langt lavere på den andre siden av grensen får vi harryhandel. Når trygdesystemene er langt mer generøse i ett land enn i et annet, kan vi få harrytrygd.

Av Simen Markussen, forsker ved Frischsenteret, Phd samfunnsøkonomi fra UiO.

Her er to forretningsidéer, riktignok av den lyssky sorten. Idé 1: Sett opp et skilt i Madrid, Warszawa og andre europeiske byer der det står *Betal 3 100 euro og få 54 500 euro tilbake*.¹ ”Kundene” tar du med til Norge der de begynner å jobbe i ditt firma. Etter å ha jobbet én (!) dag² i Norge må ”kunden” av en eller annen grunn besøke sitt hjemland. Der blir han eller hun syk og besøker en lege som gir ham en sykmelding. De første 17 dagene (1 dags arbeid + 16 dager arbeidsgiverbetalt sykefravær) betales av inngangsbeløpet på 3 100 euro. Etter dette tar NAV over regninga og ”kunden” kan gå sykmeldt, i sitt hjemland, et helt år. Han eller hun har samtidig rett på barnetrygd. Det er da polske eller spanske myndigheter som har ansvar for å følge opp denne arbeidstakeren, men jeg vil tro at de har andre ting å gjøre enn å bidra til å redusere norske trygdeutbetalinger. Etter ett år med sykepenger skal ”kunden” vurderes for arbeidsavklaringspenger om retur til arbeid ikke er mulig, og om arbeidsmulighetene ikke bedres etter en stund vil ”kunden” kunne motta permanent uføretrygd. Dette skal gjøres ved ”kundens” lokale NAV-kontor slik at han/hun enten må tilbake til Norge eller besøke NAVs kontor i Alicante.

Idé 2: Tilby gravide kvinner i EØS-land en (svært) kortvarig jobb i Norge slik at de har krav på norske foreldrepenger ved fødsel, foreldrepenger som varer betydelig lenger enn hva som er tilfelle i de fleste andre land. For å få foreldrepenger må en ha hatt pensjonsgivende inntekt de siste 6 mnd, men denne kan godt være fra et annet land. Foreldrepengene beregnes etter inntekten ved starten av perioden – og da sørger vi for at vedkommende er sysselsatt i Norge. Også her vil det holde med én dags arbeid i Norge, deretter sykepenger og deretter foreldrepenger³. Én dags arbeid i Norge utløser dermed mer enn halvannet år med stønader tilsvarende full lønn – om det planlegges godt og gjøres riktig.

Eksemplene er satt på spissen. For arbeidstakere som kommer til Norge med ærlige hensikter er det bare rett og rimelig at de har krav på samme trygdeytelser som oss som bor her fra før. Men, selv om eksemplet er karikert viser det hvor lukrativt det kan være å svindle trygdesystemet på denne måten. Du lurer kanskje på om det virkelig kan være så enkelt som jeg har skissert over, om det er flere enn nordmenn som har rett på norske trygdeytelser? Svaret er ja. Med EØS-avtalen kan ikke Norge forskjellsbehandle nordmenn, svensker, polakker og spanjoler. Jobber en i Norge spiller det derfor ingen rolle om en kommer fra et annet (EØS-)land. Behøves en lege ville det vært diskriminerende å kreve at denne legen skal være norsk. Kan du ikke jobbe vil det være diskriminerende å kreve at du skal oppholde deg i Norge. Og, dersom du leter etter arbeid vil det være diskriminerende å forlange at du skal lete etter arbeid i Norge, selv om du mottar norsk arbeidsledighetstrygd. Dermed får vi den

¹ Maksbeløp i folketrygden er 6G = 453 846 NOK. Arbeid én dag, og 16 dagers arbeidsgiverperiode for sykepengerne tilsvarer 21 138 NOK = 2 675 euro. I tillegg kommer arbeidsgiveravgift.

² For å kvalifisere til sykepenger må du ha vært i arbeid i minst 4 uker, men arbeid fra annet EØS arbeid teller også. Dersom ”kunden” var i jobb i sitt hjemland holder det derfor med én dags arbeid i Norge.

³ Sykepenger teller som opptjening til fødselspermisjon. I et ekstremt tilfelle kan en derfor jobbe én dag i Norge, deretter gå sykmeldt hele graviditeten og så ha krav på norske fødselspenger.

noe paradoksale situasjonen at en norsk (eller utenlandsk med norsk arbeidsledighetstrygd) jobbsøker kan forlate Norge hvor arbeidsledigheten er 3,6 prosent, til fordel for Spania hvor den er rundt 20 prosent, for å finne arbeid.

Det finnes begrenset med kunnskap om hvor utbredt denne typen misbruk er. Mitt inntrykk er at det ennå ikke er spesielt utbredt, men når det er så mye å tjene, er det vanskelig å forestille seg at det ikke vil dukke opp noen "luringer" som setter dette i system. Det finnes allerede et offentlig utvalg som jobber med disse problemstillingene ledet av professor Grete Brochman. Dette utvalget skal vurdere hvordan "den norske modellen" skal kunne videreføres i en globalisert verden der økt migrasjon og bevegelsesfrihet potensielt kan gjøre det vanskelig å opprettholde de velferdsordningene vi har i dag. Dette utvalget skal legge frem sitt arbeid i mai 2011.

Skattekonkurransen

Det jeg kaller *Harrytrygd* er bare en av mange utfordringer knyttet til økt globalisering. I boka *The New Systems Competition (Wiley 2003)* skriver Hans Werner Sinn om hvordan økt frihandel i Europa vil skape et slags "race to the bottom" for foretaksbeskatning. Logikken er enkel: På sikt vil produksjonsanlegg legges der rammebetingelsene er best. Om Irland fortsetter med ultralav bedriftsbeskatning vil dette føre til at næringsliv flytter dit på bekostning av andre land. Skal høye skatteinntekter kunne opprettholdes må derfor skattelovgivningen legges til europeisk nivå slik at skattetrykket er likt overalt. Snart ti år etter Sinns bok er argumentet hans fortsatt relevant, selv om vi kanskje ikke har sett så dramatiske utslag som han så for seg. Kanskje vil det samme gjelde for trygdeordningene? Kanskje er ikke folk kyniske kalkulasjonsmaskiner som lar prinsipper og moral fare for å tjene litt (en god del faktisk) ekstra? La oss håpe det, for mulighetene er der om man ønsker å utnytte dem.

Hvordan skal vi møte Harrytrygden?

Det blir spennende å se hva Brochmanutvalget foreslår. Det enkleste er å avfeie problemstillingen med at dette neppe blir et veldig stort problem (noe som kan vise seg å være riktig). Om en velger å ta problemet på alvor er valget på mange måter "revolusjon eller revisjon". Revolusjon vil være å kutte stønadene slik at det ikke lenger er lønnsomt "å hARRYtrygde" i Norge. Dette er neppe aktuelt med tanke på hvor stor oppslutning velferdsordningene har her i landet. Revisjon vil være å endre ordningene slik at de fortsatt oppfyller sin intensjon, men er mindre utsatt for juks. Denne typen endringer er ikke klekket ut i en fei. Rammene man må forholde seg til (EØS-avtalen) er nemlig ganske trange. La meg likevel gjøre et forsøk. En av ordningene som ligger vidåpne for juks er sykelønnsordningen. En allianse av arbeidsgiver og arbeidstaker kan, etter 16 dager, skyve hele sykepengekostnaden over på det offentlige. Hvis i stedet arbeidsgiver hadde betalt alt eller deler av sykepengene – mot at f.eks. arbeidsgiveravgiften ble redusert – ville mulighetene for misbruk vært betydelig mindre. En slik ordning er mulig å tenke seg; de har det allerede i Nederland. Små arbeidsgivere vil da ha betydelig større risiko knyttet til sykefravær, men dette er et forsikringsproblem, og det burde være en grei sak å løse ved å kjøpe en forsikring. Akkurat som en bygger opp bonus på bilforsikringen om en kjører pent, vil bedriftene da kunne få gunstigere forsikring om de klarer å holde fraværet blant sine ansatte lavt – noe som også gir gode insentiver for å skape et godt arbeidsmiljø. Men i denne omgang er dette et sidespor. Poenget her er at om arbeidsgiver måtte betalt sykepengene, ville ikke "forretningsidéene" nevnt over være gode lenger.

I denne artikkelen har jeg kun sett på utfordringer knyttet til EØS-området. Det er også betydelige utfordringer knyttet til land utenfor EØS-området. Det får vi trolig høre mer om i mai når utvalget legger frem sin innstilling.